

Mengelmoes met een Duits tintje

Sporen van de Duitse kolonisatie in Chili

Achtergrond - 12 april 2005

(12 april 2005) Op het bord op de stoep voor het café staat 'Kuchen'. Het is op zich niet raar dat je in een café taart kunt krijgen. Alleen - dit bord staat niet in Duitsland, maar aan de andere kant van de wereld, in Chili. Het lijkt haast een vergissing maar als je er eenmaal op let, vallen steeds nieuwe Duitse elementen op in het Chileense straatbeeld: straten en winkels met Duitse namen, scholen en verenigingen met de adelaar aan de muur. De Duitse traditie in deze uithoek van de wereld is 150 jaar oud; vergeten in Duitsland, gekoesterd in Chili.

In de onrustige tweede helft van de negentiende eeuw besloten bijna één miljoen Duitsers uit ontevredenheid met de politieke en economische situatie hun land te verlaten. De maatschappelijke veranderingen ten gevolge van de industrialisering, de snel groeiende bevolking, de revolutie van 1848 en het starre systeem waren redenen om te emigreren. Een fractie van de emigranten koos Chili als bestemming. De beter opgeleiden onder hen gingen wonen in de stad Valdivia, ongeveer 1000 kilometer ten zuiden van de hoofdstad Santiago. Ambachtsleden en boeren kochten land rond het meer Llanquihue, gelegen in dezelfde regio. Vooral deze tweede groep bevond zich bij aankomst in een veel moeilijker situatie dan verwacht.

Oorspronkelijke bewoners

Immigratie was voor de Chileense regering een middel om de landstreken, die een halve eeuw na de onafhankelijkheid nog altijd leeg waren, te koloniseren. Van het 4000 kilometer lange land waren met name het gebied rond de hoofdstad Santiago en de kust bewoond. De als kolonisatiegebied verklaarde regio rond het meer Llanquihue bestond destijds uit ondoorgrondelijke bossen en moerassen. Bovendien was het afgesneden van de bewoonde wereld door een gebied waar de oorspronkelijke bewoners al tweehonderd jaar verzet leverden tegen de staat. Niemand uit Santiago en omstreken ging daarom graag naar Llanquihue. Om het complete grondgebied daadwerkelijk in bezit te nemen, moest de Chileense regering daarom mensen werven in Europa.

Een indruk hoe de eerste generaties Duitse kolonisten leefden, geeft het in 2001 geopende Museo Antonio Felmer in Nueva Braunau. Het is een initiatief van Felmer Niklitscheck die tot de vierde generatie in Chili behoort. Duits spreekt hij niet. Dit in tegenstelling tot zijn vader, die begon met het verzamelen van de voorwerpen voor het museum. Ook zonder taalkennis is zijn afkomst echter belangrijk voor Felmer Niklitscheck, iets dat duidelijk blijkt uit zijn inzet voor het museum. Hij leidt de bezoekers persoonlijk rond en geeft uitgebreid uitleg over elk object. Er zijn foto's, meubels, kleren en een groot assortiment aan agrarische gereedschappen. Wat in slechte staat was, heeft hij zelf gerestaureerd. Hij vertelt hoe moeilijk het destijds was om het land bewoonbaar te maken. Dat de eerste kolonisten honger leden en in armzalige hutten leefden. De brieven die ze naar huis - Braunau - stuurden, waren echter altijd enthousiast en positief. De reële situatie konden en wilden de kolonisten niet aan hun familie vertellen. Braunau maakte destijds strikt genomen deel uit van Oostenrijk en ligt nu in Tsjechië. Contact met deze plaats is er uiteraard al lang niet meer. Interesse wel: volgend jaar zal een groep uit Nueva Braunau een bezoek brengen aan de *Heimat* van hun voorouders.

Mengelmoes

In het stadje Puerto Varas vermeldt hostel Ellenhaus naast de ingang de toevoeging 'Hier wordt Duits gesproken'. Eigenares Ellen is al de vijfde generatie in Chili. Haar Duits heeft een licht Chileens accent maar is verder vloeiend. Zij heeft de taal zowel thuis als op de Duitse school geleerd. Tegenwoordig spreken de meeste Duits-Chilenen echter Spaans binnen het gezin. "Spaans is makkelijker en sneller", zegt Ellen met een glimlach. Ook op de Duitse scholen zijn alle vakken, behalve Duits zelf, in het Spaans. De regio is niet meer zo geïsoleerd als vroeger. Met de toenemende mobiliteit zijn steeds meer Chileenen uit andere delen van het land naar het zuiden gekomen. Het is een mengelmoes, met een Duits tintje.

Ellen is lid van enkele Duitse verenigingen. "Het is een gezamenlijke band die je deelt, en het gaat vooral om de gezelligheid", legt zij uit. Ellen verwacht dan ook niet dat de Duitse clubs, net als de taal, zullen verdwijnen. Want in tegenstelling van wat buitenstaanders verwachten, praktiseren de verenigingen geen fanatieke Duitse cultus. Het zijn vooral restaurantjes, sportverenigingen en culturele instellingen. De meeste zijn ontstaan in de tijd van de eerste kolonisten maar ze vormen ondertussen een onlosmakelijk deel van de Chileense maatschappij. Ellen ziet zichzelf dan ook volledig als Chileense. In Duitsland is zij nooit geweest, en met de Duitsers die in haar hostel komen logeren, heeft zij geen band. De essentie is de combinatie Chileens-Duits. Dat betekent in de eerste plaats

Chileens en in de tweede plaats de collectieve herinnering aan een gezamenlijke geschiedenis. Het verlaten van eenzelfde *Heimat*, en het opbouwen van een nieuw bestaan uit het niets. Een oorsprongsverhaal, een mythe.

Integratie

Duitsers die nu in Chili gaan wonen zijn opgegroeid met een aversie tegen het patriottisme, en kijken sceptisch naar het samenklitten en de Duitse symboliek van de nakomelingen van de kolonisten. Het Duitse keizerrijk van de kolonisten is verdwenen. De Duits-Chilenen hebben de wereldoorlogen noch de naoorlogse democratisering ervaren. Sommigen hadden sympathieën voor de nazi's. Maar in essentie is het patriottisme hier ouder. Het draait om iets dat bereikt is in het verleden. Duitse tradities en taal konden zo lang overleven omdat de kolonisten in een afgesloten gebied zaten, waar een sociaal vangnet cruciaal was. De Chileense regering stond het de emigranten toe hun taal en gewoontes in stand te houden, zolang integratie op politiek en economisch vlak plaatsvond. En op economisch gebied wisten de Duitsers met succes een plek te veroveren in Chili. Onder de welvarende mensen van het land zijn er opvallend veel met een Duitse achternaam.

Een lang land tussen een hoog gebergte en een eindeloze zee. Een mengelmoes van mensen met verschillende achtergronden. Waarin Chileenen met een Duitse achtergrond waarschijnlijk het meest opvallen is de vreemde combinatie van enerzijds integratie en anderzijds het in ere houden van hun herkomst. En zo is het dan gekomen, dat de lekkerste Duitse taart in het zuiden van Chili te vinden is.

Anne Renner studeert in Berlijn. Zij heeft een half jaar in Chili gewoond en is net terug van een bezoek aan het land.

[Hostel Ellenhaus](#)

[Museum Antonio Felmer](#)

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/1969/mengelmoes-met-een-duits-tintje>